11/05/2025

Κωνσταντινούπολη: 1695 χρόνια από τα εγκαίνιά της

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Σαν σήμερα , πριν από 1695 χρόνια (11 Μαΐου 330 μ.Χ) , ο Μέγας Κωνσταντίνος, εγκαινίασε την Κωνσταντινούπολη, την Νέα Ρώμη, η οποία έγινε η πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας. Τα εγκαίνια έγιναν ανήμερα της εορτής του Αγίου Μωκίου που μαρτύρησε επί Διοκλητιανού στο Βυζάντιο. Οι εορταστικές εκδηλώσεις κράτησαν σαράντα μέρες.

Το γεγονός των εγκαινίων θεωρήθηκε κορυφαίο δείγμα της γενναιοδωρίας της αυτοκρατορικής αυλής προς τους κατοίκους της Πόλης. Ο αυτοκράτορας συνοδευόμενος από μέλη της αυτοκρατορικής αυλής πήγε στο κέντρο της νέας αγοράς, στο Φόρο, όπου πραγματοποιήθηκε η τελετή «αφιέρωσης» της στήλης. Η τελετή έγινε, στο σημείο όπου ο Κωνσταντίνος είχε δει θείο όραμα το οποίο τον καθοδήγησε να οριοθετήσει τη νέα πόλη.

Μετά το 40ήμερο, στην κορυφή της στήλης τοποθετήθηκε άγαλμα του αυτοκράτορα ως Ήλιου-Απόλλωνα. Η στήλη αυτή αποτελούσε στην ουσία ένα είδος φυλαχτού για την πόλη: τα επτά τύμπανα από πορφυρό γρανίτη είχαν μεταφερθεί από την Τροία, ενώ στα θεμέλιά της λεγόταν ότι είχαν τοποθετηθεί αντικείμενα ιδιαίτερης συμβολικής αξίας τόσο για τους χριστιανούς όσο και για τους εθνικούς. Συγκεκριμένα, είχε τοποθετηθεί εκεί η πέτρα την οποία είχε χτυπήσει ο Μωυσής για να αναβλύσει νερό στην έρημο, ψάθα από τα πανέρια με τα οποία οι μαθητές του Ιησού είχαν μεταφέρει τα ψωμιά και τα ψάρια στο θαύμα της Γαλιλαίας, αλλά και το Παλλάδιο, δηλαδή το άγαλμα της Αθηνάς που ο Αινείας είχε φέρει μαζί του στη Ρώμη από την Τροία.

Το άγαλμα του Κωνσταντίνου ως Ήλιου ήταν καμωμένο από χρυσό. Αφού οι παρευρισκόμενοι παρακολούθησαν την τοποθέτηση του αγάλματος στην κορυφή της στήλης ψάλλοντας το «Κύριε», μετέβησαν στον Ιππόδρομο. Ο Κωνσταντίνος ήταν ντυμένος με μεγαλοπρέπεια και, κατά τα λεγόμενα, φόρεσε πρώτη φορά διάδημα στολισμένο με πολύτιμους λίθους και μαργαριτάρια.

Οι τελετές ολοκληρώθηκαν με τελετουργικές πομπές και παρελάσεις σε όλη την πόλη καθώς και με Λειτουργία που πραγματοποιήθηκε στην Αγία Ειρήνη, η οποία σήμερα βρίσκεται πίσω από την Αγιά Σοφιά.

Οι πηγές, στο μεγαλύτερο μέρος τους χριστιανικές, δεν αναφέρουν συγκεκριμένες παγανιστικές τελετές για τα εγκαίνια της πόλης, εκτός από την αφιέρωση της στήλης. Είναι μάλλον απίθανο να μην έγιναν, αλλά φαίνεται ότι δεν περιλάμβαναν θυσίες, αφού ο Κωνσταντίνος είχε ήδη φανερώσει την απέχθειά του προς αυτό το είδος θρησκευτικής τελετής.

Ένας μικρός αρχικός εποικισμός, για τον οποίο άφησε πληροφορίες ο Ηρόδοτος, που δημιουργήθηκε από λίγους ανθρώπους και λίγα πλοία, έμελλε να αποκτήσει τέτοιες αδιανόητες διαστάσεις και προεκτάσεις σε βάθος χιλιετιών. Το μικρό Βυζάντιο, με συνολική διάρκεια ζωής γύρω στα χίλια χρόνια, μεγάλωσε και έγινε μια σημαντική πόλη-κράτος που είχε τον έλεγχο του Βοσπόρου με ό,τι καλό συνεπαγόταν αυτό και με ό,τι μπελάδες προκαλούσε στους κτήτορές του. Μετά, οι Ρωμαίοι, με τον Μέγα Κωνσταντίνο, το κατέστησαν πρωτεύουσα μιας αχανούς αυτοκρατορίας για πάνω από χίλια εκατό χρόνια. Και με τη σειρά τους, οι Οθωμανοί, έκαναν την ίδια πόλη κέντρο της δικής τους αυτοκρατορίας για άλλα 470 χρόνια. Και, εδώ και εκατό σχεδόν χρόνια, η πόλη αυτή, στο ίδιο μέρος, μόνο πολύ πιο μεγάλη, ζει την τέταρτη ζωή της, συμπληρώνοντας μια αδιάλειπτη -σημαντική σε παγκόσμια κλίμακα- παρουσία δυόμιση χιλιάδων χρόνων. Και σ’ αυτό είναι μοναδική. Δεν υπάρχει καμία άλλη πόλη με τα ίδια εύσημα. Σημαντικές πόλεις προϋπήρχαν. Όμως, όλες, καταστράφηκαν, εγκαταλείφθηκαν, υποβαθμίστηκαν, ατρόφησαν ή εξαφανίστηκαν από το χάρτη. Μερικές αναγεννήθηκαν μετά από αιώνες, αλλά καμία δεν έπαιξε κεντρικό ρόλο για πάνω από δύο χιλιετίες χωρίς κενά. Άλλαζε ο κόσμος, άλλαζαν οι κάτοικοί της, άλλαζαν τα κράτη στα οποία ανήκε, άλλαζαν οι κουλτούρες, οι γλώσσες, οι θρησκείες, τα πολιτικά συστήματα, άλλαζε η αρχιτεκτονική της, άλλαζε ό,τι μπορεί να αλλάξει κι όμως, η πόλη παρέμενε δεσπόζουσα, γι’ αυτό πολλοί τη θεωρούν ως την πόλη των πόλεων.

Κι αυτό το περιγράφει και το αποδεικνύει με ένα δικό της τρόπο η Bettany Hughes με το 866 σελίδων βιβλίο της «Κωνσταντινούπολη – Μια ιστορία τριών πόλεων» (μετάφραση Χρήστου Καψάλη, εκδ. Ψυχογιός).

Η συγγραφέας δεν λέει την ιστορία των κρατών και των αυτοκρατοριών που εδράζονται στην Πόλη. Γι’ αυτά έχουν γραφτεί αμέτρητοι τόμοι. Βλέπει την Πόλη ως μία ξεχωριστή οντότητα, με δική της ζωή μέσα σε ένα πελώριο ωκεανό ιστορικών γεγονότων. Και επιλέγει, προσεκτικά συναρθρωμένα, εκείνα τα χαρακτηριστικά και εκείνα τα συμβάντα που διαμορφώνουν και επιβεβαιώνουν

αυτή την ταυτότητα.

Βέβαια, μ’ αυτή την ιστορική αυθαιρεσία ήρθε στο προσκήνιο για να μείνει για πάντα το ξεχασμένο Βυζάντιο, η αποικία των Μεγαρέων, που ήταν πολύ μικρή, αλλά ίσως χωρίς αυτήν να μην είχε ποτέ επιλεγεί η τοποθεσία για να γίνει η πρωτεύουσα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας κατά τη μετακόμισή της ανατολικά. Ούτε ήταν αυτό στις αληθινές προθέσεις αυτών που υιοθέτησαν εκ των υστέρων, και ερήμην των «Βυζαντινών» αυτή την ονομασία που σκαρφίστηκε, το 1557, ο ιστορικός Ιερώνυμος Βολφ. Απ’ ό,τι φάνηκε στην εξέλιξη, η αλλαγή της ονομασίας της αυτοκρατορίας από Ανατολική Ρωμαϊκή σε Βυζαντινή βόλεψε τόσο τους Δυτικούς όσο και τους Ανατολικούς που αμφότεροι την υιοθέτησαν με προθυμία. Οι πρώτοι, γιατί θέλησαν να υποβαθμίσουν την πολιτισμική αξία του Βυζαντίου αποκόβοντάς το από την «οικογένεια» της Δύσης, οπότε έπρεπε να λησμονηθεί ότι επρόκειτο για το μεγαλύτερο τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ότι εκεί εδραιώθηκε ο χριστιανισμός και ότι ο ανθός της βυζαντινής κουλτούρας έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην Αναγέννηση που ουσιαστικά έβγαλε την Ευρώπη από το σκοτεινό Μεσαίωνα. Με λίγες εξαιρέσεις, οι δυτικοί καθεστωτικοί διανοούμενοι που γράφουν την επίσημη ιστορία επιδίωξαν και κατάφεραν να υποβαθμίσουν το Βυζάντιο τόσο με την αλλαγή του ονόματος της αυτοκρατορίας όσο και με την μεροληπτική ερμηνεία της ιστορικής πραγματικότητας. Οι δεύτεροι, οι Ρωμαίοι ή Ρωμιοί, απόγονοι των «Βυζαντινών», θεωρώντας αιρετικούς τους παπικούς της Δύσης με ανακούφιση αποδέχτηκαν τη νέα ονοματοδοσία, έστω κι αν αποτελεί καθαρή παραποίηση, που τους διαχώριζε από τους σχισματικούς, αν και ποτέ δεν απαρνήθηκαν την ταυτότητα του Ρωμιού, δηλαδή του πολίτη της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η οποία εν τέλει ταυτίστηκε με την ταυτότητα του Έλληνα, κάτι που κάποτε αποτελούσε ποινικά κολάσιμη επιλογή.

Μια πόλη, τρία ονόματα

Η συγγραφέας του βιβλίου Bettany Hughes ομολογεί: «Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας της Κωνσταντινούπολης, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, ήταν αυτά που τροφοδότησαν τον δικό μου έρωτα για την πόλη, μια σχέση που μετρά περισσότερες από τέσσερις δεκαετίες. Η ιστορία αυτού του τόπου με τα τρία ονόματα –**Βυζάντιο** (περ. 670 π.Χ.-330 μ.Χ., **Κωνσταντινούπολη**, αλ-Κουσταντινίγια, ύστερα Κοσταντινίγιε (περ. 300 μ.Χ.-1930), Ιστανμπούλ ή Στημπόλη (περ. 1453 και μετά)– συχνά απομονώνεται σε διακριτά τμήματα: αρχαίο, βυζαντινό, οθωμανικό, τουρκικό. Όμως, για μένα, η πολιτισμική, πολιτική και συναισθηματική δύναμη της Κωνσταντινούπολης πηγάζει από το γεγονός ότι το αφήγημα της πόλης δεν περιορίζεται από κάποιες γραμμές στον χρόνο. Είναι ένας τόπος όπου οι άνθρωποι συνδέονται στον χρόνο μέσω του χώρου, κι αυτός

ήταν ο λόγος για τον οποίο αναμετρήθηκα με το ηράκλειο, ενίοτε αυγείο, έργο της αξιοποίησης στοιχείων στο τοπίο προκειμένου να αφηγηθώ την ιστορία αυτής της πόλης, από την προϊστορία μέχρι το παρόν.»

*Αναλυτικότερα για τα εγκαίνια της Κωνσταντινούπολης διαβάστε στην Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού κάνοντας κλικ στον σύνδεσμο: Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού / Αφροδίτη Καμάρα.